

MÜZİĞİN OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUK GELİŞİMİNE KATKISI

Yrd.Doç. Dr. Fatma Âdile BAŞER
Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı
Temel Bilimler Bölümü

ÖZET

Sanat, özellikle de müzik insan ömrünün her evresinde yer tutabilecek bir potansiyel taşıdır. Gerek beden, gerek zihin gelişiminin en hızlı seyrettiği bebeklik ve erken çocukluk döneminde müzikli eğitimin bu gelişime katkıda bulunarak eşlik edebileceğine bilhassa dikkat çekilmektedir. Nitekim dünyanın bir çok ülkesinde Suzuki, Kodally ve Orff metotlarıyla müzik eğitimini 1,5 yaş grubuyla başlatan okullar bulunmaktadır. Erken yaşta müzik eğitime başlanmasının ana hedefi profesyonel müzisyen yetiştirmek değil, çocukta etkin ve sağlıklı bir gelişimi elde edebilmektir. Yeni doğmuş bebek müzik açısından pasif konumda iken zamanla aktifleşir. Sesi sağlayan organların gelişimi buna yardımcı olur. Müzik, başta dil gelişimi olmak üzere, sosyal gelişim, kişilik gelişimi, zihin gelişimi ve duygusal gelişime açıkça katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Müzik eğitimi, dil-müzik, duygu-müzik, zihin-müzik.

ABSTRACT

Art, especially the music has a potential that can take place every phase in a person's life. There has been taken attention that musical education can accompany raising the improvement of either body or mind in baby times and early stages of childhood which the progress is at top speed. Likewise there are many countries in the world starting the musical education at the 1,5 age group in some of their schools with the methods of Suzuki, Kodally and Orff. Starting the musical education at early age doesn't aim growing professional musicians; its purpose is getting active and healthy improvement on children. A new-born baby is passive for music at first, with the time it becomes active. Growth of the organs that provides the sound make it easy. Music openly assists language growth at the front also social, character, mind and emotional improvement.

Key Words: Musical education, language-music, emotion-music, mind-music.

1-GİRİŞ

Güzel sanatların etkin kollarından biri olan müziğin, hem bir eğitim aracı hem de bir eğitim alanı olduğu bilinir. Müzik eğitim alanı olarak seçildiğinde, özel koşullar gerektiren bir uzmanlık dalı olarak karşımıza çıkar. Diğer taraftan onun etkili bir eğitim aracı oluşu insanlık tarihi boyunca vurgulana gelmiştir. Nitekim, iyi müzik dinleyerek yetişen çocuğun iyi ve doğru olacağı yönündeki düşünceler dolayısıyla, müziğin öncelikle bir eğitim aracı niteliğiyle değerlendirilmesi Konfüçyus'tan Eflâtun'a Fârabi'ye kadar uzanır. Bütün Doğu ve Batı geleneklerinde ve uygulamalarında yerini bulan bu anlayış, modern devirlerde de Rousseau, Pestalozzi, Dewey gibi eğitim konularıyla ilgilenenlerin dikkatlerinden kaçmamıştır. Nihayet pedagojinin kurucuları sayılan, insan zihninin gelişmesine dair önemli katkılarıyla tanınan Gesell; gelişmenin çeşitli aşamalarını ayırmaya çalışan Bühler ve çocuk

düşüncesi, çocuğun sosyal ve moral gelişmesi hakkında yaptığı çalışmalarla, günümüzün uygulamalı eğitim incelemelerine kapı açan Piaget, bir eğitim yöntemi olarak müziği ve sanatı işaret etmiştir.

Buradan hareketle, günümüz eğitim anlayış ve uygulamalarında müzik ve sanatın payı gün seçtikçe yükseliş göstermektedir. Japon eğitimci Schinichi Suzuki'nin 1940 lı yıllarda ortaya attığı "Suzuki" yöntemiyle iki yaşında kemana başlatılan çocuklar, notaya bağlı olmaksızın çok çabuk ilerleme göstermektedirler. Bugün Japonya'da birçok Suzuki okulu olduğunu biliyoruz. Suzuki'ye göre her çocuk bir çalgı çalmayı başarabilir. Ailenin müziği çocukla paylaşmasını, özellikle annenin çocuk üzerindeki etkin rolü sebebiyle onun çocukla birlikte dersleri takip etmesini sağlayan yeni bir eğitim yaklaşımı sunulmaktadır. Burada asıl hedefin müzisyen yetiştirmek değil, sanatı insanın estetik ve rûhî gelişimine hizmet eden bir araç kılmak olduğunu belirtmek gerekir. Eski Yunan'da eğitimin gereği olarak 30 yaşına kadar lir çalmayı öğrenme zorunluluğu hatırlanacak olursa, modern zamanlardaki uygulamaların hemen benzer hassasiyetler taşıdığını görmemiz gerekir. Ünlü kemancı Yehudi Menuhin "Çocuklarımla Müzik yeteneği Olsaydı..." başlıklı samimi yazısında şöyle söylemektedir; "Eğer kemanımı, üzerinde ses çıkarmak amacıyla eline aldığını, yada piyanoya giderek bir melodi aradığını görürsem, ilk müzik derslerine başlatacağım. Bu müzik dersleri onu profesyonel yapmak amacını gütmeyecek. Bütün amaç yaşamına müziği sokmak ve dolayısıyla mutlu olmasını dilemektir." (Menuhin,1950:4)

Bugün özellikle A.B.D'de müzik eğitiminin anne karnına indirgenmesini savunanlar, çocukları müziğe 18 aylıkken başlatanlar bulunmaktadır. Piyanistlerimizden Meral Güneyman'nın 10 yıldır Kinder musik of South Jersey adlı bir okulun sahibi ve yöneticisi olduğunu hatırlatalım. Güneyman'ın okulundaki "Anne, Müzik ve Ben" adını taşıyan ilk sınıfına 18 aylık bebekler başlatılıyor.

Macar besteci Zoltan Kodally ve Alman besteci Carl Orff de çocuklar için erken yaşta müzik öğrenme yöntemleri geliştirmişlerdir. Bu metot çocukların konuşma ve hareket ritimlerinin belirlenmesinden sonra özel olarak tasarlanmış müzik aletleri ve bunların hep birlikte çalınarak halk şarkıları tipinde, basit ve yaratıcı bir zemin oluşturma temeline dayanır. Ritmik çalışmalar dikkat çeker. Günümüzde başta Avusturya olmak üzere A.B.D., Almanya, Çin, Japonya, İspanya, Fransa, İtalya, Peru, Yunanistan gibi pek çok ülkede Orff metodunun okul programlarına alınması girişimleri bulunmaktadır. Ülkemizde okul öncesi döneminde ilk uygulamaları Lisolte Sey tarafından Ankara'da "Liz Teyze Çocuk Yuvası'nda başlatılmıştır.

Eğitimde müzik kullanılırken ister istemez müziğin eğitimi de söz konusu oluyor. Dante'nin "Sanatın en yaygın ve en uzun işlevi eğitim olmuştur" sözü bir yönüyle bu disiplin örtüşmesini kastediyor olmalıdır. Sanat eğitiminin dolayısıyla müzik eğitiminin gerekliliği ve faydaları çocuğun gelişimiyle birlikte ele alınmaya çalışılacaktır. Ancak eğitimde müzik yöntemi kullanılırken, bunun aynı zamanda bir sanat dalı olduğu unutulmadan branş öğretmenliğini öne çıkarmak, Branş öğretmenin de pedagojik amaçlardan ayrılmaması gerektiğine dikkat çekmek isteriz.

2- 0-6 Yaş Çocuğunun Müziği Algılama Becerisi

Hayatın başlangıcından ihtiyarlığa, ölüme kadar insanlar sayısız iç ve dış etkenler altında kalırlar. Bu çerçevede içerisinde kullanılan iki anahtar kelime "kalıtım ve "çevre"dir. İnsanın belirli bir durumda faaliyette bulunması bu iki faktörden gelen etkilerin bir ürünü olarak karşımıza çıkar. Bu süreçleri gösteren kavram ise "gelişme"dir. "Gelişme bir organizmanın hayatının tümüne uygulanırsa yalnız büyüme ve olgunluğu değil, aynı zamanda durgunluk ve

çöküşü de içine alır.” (Sandström,1982:3) Sanat ve özellikle de müzik gerek aktif gerek pasif uygulamalarıyla gelişimin her evresine eşlik edebilecek bir potansiyel taşır.

Ancak burada gelişme kavramının büyüme, yetişme, ilerleme genel anlamı içinde, insan ömrünün en etkin ve belirleyici olduğu okul öncesi dönemini ele almaya çalışacağız.

Çocuk gelişimi, insan cinsine has istikrarlı bir süreç takip eder. Normal vücut gelişimi ve fiziksel kabiliyetlerin kazanılması da belirli bir düzen içerisinde gerçekleşir. Ana karnındaki fotüsü gözlem ve kayıt altına almayı başaran günümüz bilimi, onun eğitimi ve öğrenme sürecini de doğum öncesine indirgemektedir. Öğrenme yoluyla fotüsün davranışının değişip değişmeyeceği sorusundan hareketle yapılan araştırmaların buna olumlu bir cevap verdiği ileri sürülmüştür. (Spelt,1948: 375-376.) “ Doğumdan iki ay önceki dönemde sesli uyarıların hareketi arttırdığı bilinmektedir. Anneler, örneğin konsere gittikleri zaman fotüste etkinliğin arttığını çoğu zaman görmüşlerdir. “ Spelt, yüksek ses çıkaran tahtadan bir şakşağı ses uyarıcısı olarak kullanır ve bunu annenin karnının yakınında şaklatır. Bu fotüste bir tür titreme meydana getirir. Bu uyarıcının hemen arkasından annenin midesinin üzerine titreyen bir maden diyapozon konur. Başlangıçta fotüsün titreşimlere gittikçe artan hareketlerle karşılıklı bulunmadığı görülmüştür. Böylece titreşimler şartlı yani öğrenilmiş karşı tepkiye götüren uyarıcı olarak kullanılmıştır.Önce titreşimler verilmiş ve 5 saniye sonra şakşak şaklatılmıştır. Çift verilen bu uyarıcı serilerden sonra görülmüştür ki, yalnız başına titreşimler karşılık tepkilerini uyandırmaktadır.” (Sandström,1982:25)

0-2 yaş; Hücre mekanizmalarının birbirlerinden farklı zaman ve hızdaki hareketleriyle oluşan büyüme, gözlenebilir, düzenli bir gelişme seyri izlemektedir. Hayatın başlangıcını temsil eden bu ritmik düzen annenin gerek metabolizması, gerek biyoriytmile büyük bir uyum içindedir. Müzikal bir yaklaşımla ifadelendirmek gerekirse; bebek anne karnındaki yüksek ritm kompozisyonunu tanıyarak dünyaya gelmektedir. Nitekim salınma ve sallanma hareketleri yada vücutuna uygulanan düzenli ritmik dokunuşların onu rahatlatıp sakinleştirdiği yaygın olarak bilinir. Anne karnındaki bebeğin dış dünya ile olan bağlantısı da yine işitme yoluyla olmaktadır. Bugün araştırmacılar bebeğin öncelikle babasını hatta kardeşlerini seslerinden tanıyabildiğini ortaya koyan deneyler yapmaktadırlar.

Sağlıklı bebekler doğduklarında işitme becerisine tamamen sahiptirler. Dolayısıyla hayatın ilk aylarından itibaren müziği algılayabilmektedirler. Ancak merkezî sinir sistemi henüz gelişmediği için oluşan tepkiler refleks olarak yorumlanmaktadır. Bebeklerin sıklıkla yaptıkları şey annelerinin ninnileriyle sakinleşip kolayca uykuya dalmalarıdır.

Daha sonraki aylarda pasif dinleme aktif dinleme süreciyle yer değiştirir ve dinlediği müziğe göre memnuniyeti veya hoşnutsuzluğu fark edilir. 1 yaşındaki çocuk, basit bir nağme mırıldanabilir. Her türlü sese, özellikle hayvan seslerine ilgi gösterir. 18 aylık olduğunda kendi başına yada bir yetişkin yardımıyla yapabildiği ritmik hareketlerden hoşlanır. Hoplatılmayı, sallanmayı ve ona şarkı söylenmesini sever ve bunların onu mutlu ettiğini belli eder. Bu dönemde yumuşak ve alçak seslerden ziyade yüksek sese konsantre olur. Bir şeye vurarak, bir şeyleri birbirine çarparak ses çıkarmak ona ilginç gelir. İki yaşında yavaş yavaş hatırlama yeteneği ortaya çıkar. Tanıdık bir tekerlemeye birkaç sözcük ekleyebilir. Genellikle bir büyüğün ona söylediği şarkıya yer yer veya cümle sonlarındaki tekrarlayarak katılabilir.

3 Yaş; Bu yaş çocuğu vücutunu daha ayrıntılı olarak kontrol edebilir. Parmakları daha kıvrak, el kavrayışı daha güçlüdür. Dolayısıyla bazı müzik aletlerini kullanmada başarı gösterebilir. Bu yaş çocuğu için artık müzik onun çok sevdiği doğal bir atmosferdir. Ayrıca dönme, adım atma, parmak uçlarında yükselip alçalma gibi pek çok yaratıcı hareketle müziğe eşlik eder. Zıplama ve sallanma bu yaşta da sık görülen hareketlerdir.

Dil yeterliliği, kelime haznesi ve telaffuzla daha olgun bir seviyeye geldiği, hafızası genişlediği için yaşına uygun şarkıları kolaylıkla ezberleyip bir repertuar oluşturabilir. Üstelik bu yaş çocuklarının birlikte şarkı söylemekten çok hoşlandıklarını söylememiz gerekir. Her ne kadar bu birliktelik farklı tonlarda ve gürültülü olsa da, onlar için eğlenceli ve güvenlidir.

Yine öğrendiği şarkılara yeni sözler uydurabilir. Bildik sözleri uydurduğu ezgilere taşıyabilir. Bir büyük tarafından gösterilirse değişik seviyelerde tempo ve alkış tutmayı titizlikle uygulayabilirler. (Haines-Gerber,1996:4-5)

4 Yaş; Bu yaş çocuğunun dünyası oldukça geniş fonksiyonlar içerir. Yeni fiziksel becerilere hakim olma isteğine rekabet duygusunun artması da eklenir. Dikkat çekmek için çeşitli hareketlere ve masum hilelere baş vururlar. Oldukça güvenli ve becerikli görünüşlüdürler. Objelerin karşılaştırılması ve ayrılması yeteneği bu dönemde gelişme gösterir. Dolayısıyla seslerin karşılaştırılması, ses, süreç ve perde sınıflandırması yapabilirler. Çevredeki doğal sesleri, bu seslerin kendilerine özgü niteliklerini algılama gücü önceki dönemlere göre daha netleşmiş durumdadır. Yüksek-alçak, sessiz-gürültülü, uzun-kısa gibi ses özelliklerinin ayırımı rahatlıkla yapabilirler. Böylece masal anlatımında, sözcüklerde yada bir şarkıda hisleri ifade için ses özelliklerinden yararlanmayı öğrenebilirler.

4 yaş çocuğu sesini giderek artan bir beceriyle kullanır, düzgün ve tonunda şarkı söyleyebildikleri gözlenir. Hareketli, komik ve güncel şarkılar öğrenmekten çok hoşlanırlar. Ritmik ve hareketli şarkıları kolaylıkla ezberleyebilir ve günden güne bunları memnuniyetle tekrar ederler. Bu dönemde yalnız söyleme isteği artar. Çünkü bir şeyleri tek başlarına yapabilmek ve takdir görmekten çok hoşlanırlar. (Akkaş,1996:91)

5 Yaş; Gesell 5 yaş çocuğunu tanımlarken “Henüz tamamlanmamış bir gelişimi olmasına rağmen, ileride olabileceği insanın işaretlerini verir” demektedir. (Haines-Gerber,1991:92). 5yaş çocuklarında, bireysel özellik, beceri ve kabiliyetlerin öne çıktığı görülür. Sosyal bakımdan, kendileri için özel ve yakın arkadaşlara sahip olabilirler. Artık bir şeyler keşfetmek yerine ayırıştırma ve birleştirme üzerinde yoğunlaşmışlardır. Arkadaşlarını yönlendirebilir, bir grubun üyesi olabilir, grubun yaptıklarına uyum içinde katılabilirler.

Fizikî şartları bakımından 5 yaş çocuğu basit dans adımlarını öğrenebilir ve müzikal ritmlere uyum sağlayabilir. Görsel sembollere cevap verebilirler. Nota değerlerini yada sus işaretlerini tanıyarak uygulama yapabilirler. Dolayısıyla seviyelerine göre öğretildiği takdirde müziği yazıp okuyabilirler.

5 yaş çocuğu önceki dönemlere göre kelime dağarcıklarını genişlettiklerinden ve artık bildiği kelimeleri anlamlarıyla bütünleştirebildiklerinden şarkı bilgisi derinlik kazanır. Artık sevdiği ve sevmediği şarkılar vardır. Bu yaşın en önemli özelliği tekrardan bıkmamaları, aksine tekrardan zevk almalarıdır. Şarkılar söylemek, dans edip alkış tutmak onlar için belki en eğlenceli işlerdendir.

6 Yaş; Bu yaş çocuğu dil, denge ve motor gelişimleri bakımından büyük ilerlemeler göstermiştir. Artık hızlı yürüyebilen, denge gerektiren oyunları oynayabilen, el-göz koordinasyonunun gelişmesi sayesinde iki elini bağımsız kullanabilen bir birey haline gelmiştir. Üstelik artık okul yada evde karşılaşabileceği durumlarla mücadele edip, başarılı olmasına yetecek fizikî, zihni ve hissî imkanlara sahiptir. Bununla birlikte tembel ve kararsız bir tutum ve görünüm sergiler. (Yavuzer,1998:225)

6 yaş çocukları kuvvetli bir ritm duygusuna sahiptirler. Ritm modelini anlayabilir ve uygulayabilirler. Akordlu ve akordsuz enstrümanları büyüyen bir kabiliyetle çalabilir, hatta nüans uygulayabilirler.

3- Aktif Müzik Eğitimi Açısından 2-6 Yaş Sürecinde Ses Gelişimi;

İnsan sesi müzik için kullanılacak en zahmetsiz, en doğal ve en kullanışlı araçtır. Okul öncesi çocuğu için de kendi sesi, müziğe katılmasını sağlayacak en kullanışlı enstrümandır.

Bebeklik ve erken çocukluk devreleri de dahil olmak üzere, erkek ve kız çocuklarının sesi 9 yaşına kadar hemen hemen aynı özelliği gösterir. Bu dönem çocuk sesleri orta gürlükte,

yumuşak ve tatlı bir karakter taşır. Çocuk sesleri henüz gelişimleri tamamlanmamış olan geçici seslerdir.

Konuşma yada şarkı söyleme sesinin oluşması, sesi sağlayan organların sağlıklı çalışmalarıyla mümkündür. Bunlar; akciğer, diyafram, nefes borusu, dil, diş ve dudaklardır.

Ses, gırtlaktaki ses telleri olarak bilinen liflerin titreşmesiyle oluşur. Ses telleri çeşitli kasların ve sinirlerin yardımıyla inceli-kalın olmak üzere çeşitli seslerin çıkarılmasına yardımcı olur. Okul öncesi çocuğu ise gelişimini tamamlamadığı için ses tellerini denetleyemez. Bu sebeple birbirine çok yakın seslerle (Komalı aralıklar, kromatik aralıklar), uzak sesleri (6,7,8 li aralıkları) sağlıklı söyleyemez. (Dinçer,2000:50) Çocuklarda vokal oluşumu, bizatihi kendilerinin bir ses kaynağı olduğunu keşfedişi ve başta anneleri olmak üzere çevredeki sesleri taklit etmeleriyle başlar. Çocuk seslerindeki melodik yapı 3 yaşından itibaren gözükür. Orff ve Kodally'ye göre çocuk sesindeki ilk yapılanma inici minör aralığı ile başlar. Yine Orff 1971 Ball State Üniversitesinde yaptığı deneysel araştırmada minör üçlüye ek olarak pentatonik dizinin de çocuğun ses gelişimine uygun olduğunu açıklamıştır. (Yüksel,1996:37)

Çocukların ses genişlikleri ve alanı, dardan geniş; 6 yaşına kadar daha çok kalın seslere, 6 yaşından sonra ise hem kalın ham ince seslere doğru genişleyen bir gelişim çizgisi gösterir. Ancak çocuğun ses genişliği ve gelişim çizgisi her yaşta ve her çocukta aynı değildir. Ses genişliği ve gelişim çizgisi, içinde yaşadığı doğal, toplumsal ve kültürel ortama göre değişir. Bununla birlikte Batı Avrupa'da yapılan bir araştırmada; Süt bebeklik döneminde la 1 (piyanonun 4. oktavındaki la sesi) dolayında olan çocuk sesi 1,2 yaşlarında fa 1'e , 3-5 yaşlarında mi 1'e doğru, 6-8 yaşlarında ise si 1'e ulaşan bir gelişme çizgisi gösterdiği saptanmıştır. (Uçan,1994:19) Buradan hareketle okul öncesi çocuğunun henüz ses gelişimini tamamlamadığı, bu yüzden istisnalar hariç söyleyebildiği nota sayısının sınırlı olduğu ortadadır. Ancak çocuğun aktif müzik eğitimine yani onun müziğe katılımını sağlayacak uygulamalara başlatılması için sesinin gelişimini beklemek de çok yanlış olur. Çünkü çocuk zihni olarak müziği takip edebilecek durumdadır.

Çocuk eğitiminde müziğin, gerek en uygun olabilecek repertuarla uygulanması, gerek henüz ses gelişimini tamamlamamışlara ses zorlamaları, bağirtma vs. yanlış yaklaşımlar sonucu, şarkı söyleme sesinin, hatta konuşma sesinin yanlış tonlara oturtulması gibi sık rastlanan arızalara sebebiyet verilmemesi için sahasında uzmanlaşmış elemanlara ihtiyaç bulunduğunun bir kere daha altını çizmek isteriz.

4- Müziğin Dil Gelişimine Katkısı;

İnsanlar dil yetenekleri sayesinde birbirleriyle iletişim kurar, birbirlerini anlar, bilgi, düşünce ve tecrübelerini birbirlerine aktarabilirler. Diğer yandan dil, düşünme, bellek, muhakeme, problem çözme ve planlama gibi süreçleri de içermektedir.

Bütün sağlıklı çocuklar dil öğrenmeye doğuştan yeteneklidirler ve dil gelişimi için donanımlı olarak dünyaya gelirler. Çocukların dil gelişimi, genel gelişimi doğrudan etkileyecek önemli bir faktördür. Çünkü çocuklar dilleri geliştikçe daha çok sorar, daha çok öğrenir, daha çok düşünürler. Çocuğun dil gelişimi belli süreçler içinde benzer bir sırayı izlese de, çevre tarafından çocuğa sunulan sözel uyaran zenginliğinin dil gelişimini olumlu etkilediği araştırmacıların birleştiği bir konudur.

Okul öncesi dönemde müzik çalışmaları ile çocuğun dil gelişimine ne ölçüde katkı sağlayabileceğini ele almadan önce onun dili nasıl öğrendiğini göz önünde bulundurmamak doğru olur. “Başlangıçta “ses çıkarma” ve “konuşma” dil yeteneği gibi geliyorsa da, dil yeteneğinin asıl önemli boyutu “dinleme”dir. Konuşma ise dinleme sonrasında dilin kişiden yansıyan kısmıdır. Bu yeteneğin gelişmesi de büyük oranda “dinleme becerisi”nin

gelişmesine bağlıdır.” (Aşıcı,2003:27) Görüldüğü gibi, duyma-dinleme ve ses çıkarma işlevi bize dil gelişimi ile müzik arasında doğal bir paralellik sunuyor. Dil de, müzik de kaynağı itibariyle dinleme becerisinde birleşmektedir. (Dil, nasıl dinleyici konumundaki bebeğe gerektiğinde tekrarından bıkmadan sunulan zengin kelime dağarcığına bağlı olarak geliyorsa, müzik eğitimi de aynı muhabata sıklıkla yöneltilen güzel örneklerle gelişmektedir. Biz buna “pasif müzik eğitimi” diyoruz. Ancak pasif eğitimin programlanması ve bundan alınan veya alınacak sonuçlar özellikle ülkemiz bağlamında, milli kültür-evrensel kültür, çağdaşlık, makam müziği- tampere sistem, tek seslilik-çok seslilik ...vb, konularında müzik politikalarımız açısından kısır çatışmaların haksız ve sonuçsuz yaptırımlara dönüşmektedir. O sebeple bu konuyu ayrı bir zeminde tartışmayı uygun buluyoruz.) Nitekim, başta J.J.Rousseau, olmak üzere Alman düşünür ve müzisyen J.G.Herder, İngiliz düşünür H.Spencer ve daha niceleri dil ve müzik arasındaki paralellikler üzerinde durmuşlardır.

Sözün ve konuşmanın arkasında kendine has müzikal bir yapı yer tutmaktadır. Sorarken, itiraz ederken, seslenirken, severken, kızarken...farklı ses kombinasyonları, tize veya pese yönelen farklı iniş çıkışlar kullanılır. Üstelik bu konuşma melodisi, çeşitli vurgulamalar, duraksamalar ve yine birbirinden farklı yürütülen konuşma temposu ile derinlik kazanır. Bu sebeple olsa gerektir ki, sesli ifadeler yazılı olanlara oranla muhatap üzerinde daha etkili ve kolay anlaşılır bulunmuştur. Mesela, sözcük anlamıyla konuşma melodisi zıt seyreden bir ifadelendirmede, sözcüğe değil melodideki anlama itibar edilmesi ilginç bir tespittir. Sosyal ve kültürel işlevlerden yola çıkarak dilin gelişimini açıklamaya çalışan Livingston “...Kanımca insan türü konuşmaya başlamadan çok önceleri şarkı söylemeye başlamıştı. Daha doğrusu şarkı, konuşmanın ve dolayısıyla dilin ön koşulu olmuştur.” demektedir. (İzbul,2004:3) Onun gibi düşünen bazı bilim adamları (Thorpe, Marler, Paters, Gurin) konuşma dili ile kuşşarkısı arasında bağlantılar kurmuşlardır. “1- İletişim becerisi yetişkinleri taklitle olmaktadır./ Kuşşarkısı da öğrenme sonucu kazanılan bir davranış olduğundan yöresel planda farklılıkların oluştuğu görülür. 2- Bireysel gelişimde öğrenme olanağının dorukta olduğu bir duyarlılık dönemi söz konusudur. 3- Duyarlılığın belli yönlerde gelişimi, biyolojik türün özellikleriyle bağdaşıktır. Başka bir deyişle kültürel gelişim, genetik yapıdan gelen belirli esneklik sınırlarıyla kısıtlıdır. 4- Öğrenme dönemi boyunca, kendi sesini işitme yoluyla gerçekleşen özdenetim, olağan gelişim için ön koşuldur. 5- Başlangıçta, düzensiz seslerin baskın olduğu bir dönem yaşanmaktadır. Bebeklerde agulama, kuşlarda şarkımsı.” Müzik ve konuşma çözümlerinin beynin iki ayrı yarı küresinde gerçekleşiyor olması sebebiyle günümüz nörolojik kuramına dayanarak Blakemore, Iverson ve Zangwill tarafından reddedilen bu tez sosyal gelişim evreleri bakımından kabul görmektedir. (a.g.e.3.)

Müzik, ister dilden önce, ister sonra doğmuş olsun, dil ve müziğin ortak paydalarını hiçbir anlayış ve teori görmezden gelmiyor. Gerçek dil öğreniminin dilin kendine has müziğinin tanınmasına bağlı olarak geliştiği, dil bilimcilerin birleştiği bir konu. Çocuk önce dilinin müziğini (yani seslerdeki anlam hiyerarşisini) sonra sözcükleri öğrenmektedir. Öğrendiği bu dilde düşünebilmekte ve edebiyat dediğimiz şeyi yaratabilmektedir ki bu derece hakimiyet gösterilebilen dile anadil denmektedir. Müziğin başlı başına bir sanat olarak kendini göstermesi, konuşma dilinin arkasında ayrı bir iletişim imkanı olarak sessizce var olan müziğimsi yapının geliştirilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Müziğimsi olarak tarif ettiğimiz bu yapı, ana dilde olduğu gibi bir takım karakteristik özellikler taşımaktadır ki milli adını ona yakıştırabiliriz. Buradan hareketle çocuğun anadilini, diliyle aynı temel özellikler üzerine kurulmuş bulunan milli müziği ile birlikte öncelikli olarak öğrenmesi, onu sosyal ve kültürel bakımdan daha dengeli ve sağlıklı bir birey yapacaktır. Beynin konuşma bölgelerinin geliştiği yarımkürenin karşıtı olan yarımkürede müzik yeteneğinin geliştiği göz önünde alınırsa, müzik eğitiminin fizyolojik olarak da dil gelişimini dengelediğini söyleyebiliriz.

Çocuğun yaşına ve gelişimine göre sunulacak müzik, taşıdığı sözcük dağarı bakımından dil gelişimine öncelikli katkı sağlayacaktır. Yaşının getirdiği beceriler doğrultusunda, şarkıları ezberleme yoluyla anlamını henüz bilmese de pek çok yeni sözcükle tanışmış olacak, bunları

zamanla tanıyarak anlamlandıracaktır. Bu anlamlandırmaya, şarkıdaki ifade kalıpları ve bizatihi müziğin kendisi yardımcı olacaktır. Sözcüklerin şarkının ezgisi ve ritmine uygun olarak söylenmesine çalışılması, dil, ağız, dudak kaslarının hakimiyetini arttırması yanında topluca ses organlarını çalıştıracığından telaffuzu daha düzgün hale getirecektir. Yine müzik çalışmalarına bağlı olarak konuşma temposunun daha kontrol edilebilir duruma geldiğini, doğru ses çıkarma yöntemine alıştırılırsa; yorulmadan, anlaşılır ve sağlıklı bir konuşma tonuna ulaşabileceğini de eklemeliyiz.

Müziğin hafızayı destekleyen yönü göz önüne alındığında, güzel çocuk şiirleriyle bestelenmiş şarkılar, hem dil zevki bakımından, hem de güzel ifadelendirilmiş söz kalıplarını şarkı yoluyla hatırlatma bakımından dil gelişimine katkı sağlayacaktır. Diğer yandan milli müzik yoluyla öğrenecekleri sözcük dağarı, kültürel süreklilik bakımından anlam dünyalarını zenginleştirecektir.

5- Müziğin Kişilik ve Sosyal Gelişime Katkısı;

İnsan doğuştan gelen kalıtım özellikleriyle, yer aldığı çevre kültürü içinde gelişimini sürdürür. Kültürel koşullar içerisinde sosyal ilişkiler, karşılıklı olarak toplumun, kültürün ve bireyin yapısını etkiler. Bireyin, çevresini tanıma çabası, insanları anlamak ve onlara uyum göstermek, hemen bütün ömrünü doldurur. Bu faaliyetinin bir parçası olarak kişilik geliştirir. Kişilik gelişiminde ilk 5 yıl oldukça önemli bir süreçtir. Bu süreç onun sonraki hayatının bir bakıma belirleyicisi görünümündedir.

Kişilik gelişimi sosyal gelişimle birlikte oluşmaktadır. Çünkü kişilik gelişimi, sosyal çevrede kabulü sağlarken, bir yandan da sosyal çevre kişiliğin belirleyicisi haline gelir. Çocuğun kendini keşfedip tanıması çok küçük yaşlarda başlar. Ancak bu fark edişin olumlu seyredebilmesi çevredekilerin çocuğa gösterdikleri tutuma bağlıdır. Çevrenin sağlıklı tutumu ise hayatta kalmanın, yaşamanın ön şartı kabul edilen güven duygusunun pekiştirilmesine bağlı olarak yorumlanmaktadır. Okul öncesi dönemde çocuğa önemsendiğini, sevildiğini hissettirmek, kendini sevmesini sağlamak, sevildiğini ve beğenildiğini fark ettirmek, kendisini ifade etmesi için ona fırsat tanımakla kişilik gelişimine destek verilebilir. Müzik çalışmaları, çocuğun doğal olarak zaten sevdiği bir iştir. Bu atmosferi yakaladıktan sonra, öğretmenin müziği kullanarak yaratacağı çeşitli mizansenlerle, çocukların grup içinde daha fazla kendilerini hissetmeleri, daha fazla kendilerini ve yeteneklerini sergilemeleri imkanı hazırlanabilir. (Ürfüoğlu,1989:58) Müzikteki ilerlemeler, öğretmen ve arkadaşlarının takdirini arttırdığı gibi çevre ilgisini de uyandırır. Öğretmen ve arkadaşlarının beğenisini gören çocuğun kendine güveni kadar, yeteneklerini gösterme konusunda cesareti de artar. Nitekim Tek başına şarkı söylemeye çekinen çocukların, küme içinde rahatlıkla müziğe katıldığı, tek başına söyleyebilen çocukları gözledikçe, yeteneklerini göstermekte istekli davrandıkları öğretmen gözlemlerinden çıkarılmaktadır. (Seyrek-Sun,1983:33) Solo şarkı söylemek, çalgı çalmak vb. müzik etkinliklerinde bulunan çocukların, sergilemedeki yüksek heyecanları, takdir ve alkışlar, ailesinin mutluluğuna kaynaklık etme hissi ve nihayet bir işi tamamlamanın, başarmanın verdiği tatminle kendisinden memnuniyet duyması, kendi öz eleştirisini yapabilmesi ve daha iyiye yönelmesi sağlanabilmektedir., Hayatın her safhasında uygulanması gerekenler ileride unutulmayacak bir müzik egzersizi halinde çocuğun tecrübe dağarına verilebilir.

Diğer yandan müzik eğitimi özellikle okul öncesi dönemde, diğer çocuklarla mutlu bir ortamı paylaşma, bir grubun, etkinliğin, bir amacın parçası olma hissini tattırır. Toplu müzik çalışmalarıyla, arkadaşlarıyla birlikte bir iş yapma, düzenli ve disiplinli olma, sırasının gelmesini bekleme, sabretme gibi sosyal hayatın gereği olan alışkanlıklar kazanır. Kümede şarkı söylerken sesini kullanmayı, yanındaki arkadaşlarını ve diğerlerini dinleyerek sesini

denetlemeyi öğrenir. Böylece topluluk düzeninde başkalarını da göz önünde bulundurmak gerektiğini kavrar. Bilindiği gibi müziğin kendisi de bir düzen işidir. Çocuk, sesleri belli bir düzen içinde söylemesi gerektiğini ve bu düzenin birlikte şarkı söyleyebilmenin şartı olduğunu anladıkça toplum hayatına intibakı da artacaktır. Bir şarkının ritmiyle heyecanların paylaşılması onun sosyal kimliğini kuvvetlendirecektir.

6- Müziğin Duygusal ve Zihin Gelişimine Katkısı;

Öğrenme, öğrenilenden yararlanabilme, yeni durumlara uyabilme, yeni çözüm yolları bulabilme benzeri yetenekler, düşünme, ilişki kurma, çeşitli öğrenme işlevlerini koordineli yürüterek geliştirebilme gibi zihni becerilerin bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Zihin gelişiminin sağlıklı bir süreç takip etmesi şüphesiz öncelikle uygun çevre koşullarına ve eğitime bağlıdır.

Müzik zihin gelişimini destekleyici bir faktör olarak da ele alınmaktadır. Şarkılar, müzikli oyunlar, çalgılar yardımıyla istenilen kavramlar kolayca öğretilir. Müzik çalışmalarının yardımıyla, insan bedeni ve uzuvları, çevre, diğer insanlar, doğa ve doğa olayları, sosyal yaşayış kuralları, kültürel değerler ve değer yargılarını öğretmek ve kavratmak mümkün olabileceği gibi renk, sayı, biçim, zamana ve mekana dayalı kavramların kavratılmasında da yol alınır.

İlişkili grup testleriyle nöroloji çalışmaları yapan bilim adamlarından Shaw, Levine, Wright, Dennis, müzik eğitimi alan çocukların almayanlara göre mantıksal hafıza ve algılama yeteneklerinin ciddi şekilde geliştiğini ortaya koymaktadırlar. Ayrıca beynin dil ve müzikle ilgili işlevlerini üstlenen sol şakak lobundaki bölümün geliştiği gözlenerek ciddi müzik eğitiminin beyin anatomisini değiştirdiği de ispatlanmıştır. Buna bağlı olarak müzikle uğraşan kişilerde iki beyin yarım küresini birbirine bağlayan ve aradaki iletişimi sağlayan “corpus callosum” adlı yapının da normalden büyük olduğu saptanmıştır. Bir diğer bulgu, sinir liflerini saran ve iletimin lif boyunca daha hızlı olmasını sağlayan “miyelin kılıfı”nın beyindeki corpus callosumdan daha kalın olabildiğidir. (Tozar,2002:53) Çocukların en küçük yaşlardan itibaren ilgi duydukları ritm çalışmalarlarıyla dikkat, denge, tepki becerilerinin geliştiği, el, kol, ayak, baş, göz gibi uzuvlar arasında eşgüdüm sağlandığı, davranışlarda incelik ve çeviklik kazanıldığı gözlenmiştir. Ayrıca duyular arasındaki koordinasyonun görme, duyma, duyduğunu gerektirdiği ölçüde enstruman üzerinde el becerisine çevirme, şarkı söyleme, ayakla ritmi takip etme, dinleyenleri göz önünde bulundurma gibi pek çok eylem aynı anda müziğin gereği olarak gerçekleştirilebilmektedir. Dolayısıyla müzik aynı zamanda bir zihin faaliyeti olarak değerlendirilmektedir. Müzik, melodi, ritm, tempo, ton vb. bileşenlerden oluşur. Ancak müzik bir beyin faaliyeti olarak ele alındığında, dinlemek, müziği dinlerken duygulanmak, onu enstrumanla icra etmek, müziği dinlemeden beyinde hissetmek, şarkı söylemek, şarkı söyleyerek enstruman çalmak gibi bir çok farklı eylemin çeşitli mekanizmaları harekete geçirdiği gözlenmiştir. (Gültek,2002:22)

İç veya dış etkilerin bireyde haz yada elem türünden izlenimler yaratması haline duygu denilmektedir. Duygu doğumdan itibaren insanoğluna eşlik eden bir hal olarak gözlenir. Okul öncesi dönemde hemen bütün duygu türleri etkin biçimde kendini gösterir. Yine pek çok duygunun bu çağlarda gelişip, bazılarının çevre koşullarına göre çocukta yerleştiği düşünülürse okul öncesi döneminin önemi bir kez daha ortaya çıkar.

Okul öncesi dönemde müzik çalışmaları çocuğun mutlu olduğu bir eylemdir. Temel olarak onun mutlu olduğu bir ortamda bulunması, mutlu olduğu bir işle meşgul olması duygusal gelişimi ve sağlığı bakımından faydalar içerir. Nitekim Haluk Yavuzer kitabında, dünyanın bir çok ülkesinde duygusal bozukluğu olan çocukların tedavisinde müzik terapisinin kullanıldığını belirtmektedir. (Yavuzer ,2002:204-206.)

Müziğin ve dolayısıyla sanatın, duyguları düzene sokan, rehabilite eden tarafı, sanat-terapi birlikteliğine dikkat çeker. “ Victor Lowenfeld sanat eğitimini “*Bir terapi, sembollerin yorumlanması ile sembollerden kurgusal sonuçlar çıkarma yoluyla ulaşılan bir teşhis*” olarak değerlendirmektedir. Bu bakımdan sanat öğretmenin sanatçı, öğretmen ve terapist olma yeteneğine sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. Böylece sanat, duygusal rahatsızlıkların düzeltilmesinde, aksaklıkların telafisinde kullanılır hale gelmiştir.” (Erbay,1997:53), Konfiçyus’un asırlardan günümüze gelen “Müzik ruhun gıdasıdır” sözü, müziğin duygusal gelişim ve sağlık bakımından önemini veciz bir şekilde ortaya koyuyor.

SONUÇ

Çocukla birlikte ilk akla gelen anahtar kelimeler oyun ve sanattır. Çocuk kendi doğallığı içinde anlama ve öğrenmelerini, duygularını ve yorumlamalarını oyunla ifade eder. Bu saf, yalın ve özgün ifade ediş yöntemi sanatın başlangıcı sayılabilir. Bu yüzden her çocuk bir bakıma sanatçıdır. Müzikse onun ifade ediş enstrümanlarından biri. Öyle ki, çocuk ve müzik yüzyıllarca birbirini tamamlayan unsurlar olarak ele alınmıştır. Avrupa resim sanatında çalgıların, tımbul, bukleli saçlı melek yavrularıyla birlikte resmedilmeleri, çalgıların kutsanışı gibidir. Ortaçağda günahsızlığı ve cenneti simgeleyen çocuk sesi, çocuk sopranolarından oluşan koroları ve o saf sesi koruyabilmek için hadım edilerek hayatları boyunca ses tellerinde 12 yaşın tazeliğini sürdüren erkeklerin castrato geleneğini oluşturmuşlardır.

Çoğunlukla çocuğun oyununun içinde müzik, müziğinin içinde oyun saklıdır. Çocuğa ulaşmanın yolu onun dilini anlamaktan, yani oyun ve sanatı, dolayısıyla müziği aracı kılmakla kolaylaşır. Özellikle okul öncesini kapsayan yaş gruplarında müzik çalışmaları, sevindirici, eğlendirici, mutluluk verici bir uğraştır. Onun mutluluğu bir yandan sağlıklı duygusal dengeyi hazırlarken diğer yandan zihnî kapasitesinin açığa çıkmasına sebep olmaktadır. İşte bu temel noktadan itibaren eğitimde müziğin kullanımı kayda değer başarılı sonuçlar vermektedir. Başta dil, zihin ve duygusal gelişim olmak üzere, sosyal gelişim ve kişilik gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- AKKAŞ, Salih (1991), *Okul Öncesi Eğitimde Müzik*, Ankara.
- AŞICI, Murat (2003), *Ailede Dil Etkinlikleri*, İstanbul.
- DİNÇER, İnci (2000), *Çocuk Gelişimiyle İlgilenenler İçin Müzik El Kitabı*, İstanbul.
- ERBAY, Mutlu (Ekim 1997), “Sanat Eğitiminin Önemi”, *Anadolu Sanat Dergisi*, S:7.
- GÜLTEK, Buğra (Şubat 2002), “ Müzik, Yetenek ve Çocuk”, *Çocuk Çocuk Dergisi*, S:11, İst.
- HAİNES, B.Joan- GERBER, Linda (1996), *Leading Young Children to Music*, New Jersey.
- İZBUL, Yalçın (2004), Liwinston’un Tezi: Önce Müzik Sonra Konuşma, <http://www.oursworld.net/bilim-arastirma/ilk-dil.htm>, 03-08-2004.
- MENUHİN, Yehudi (Aralık 1950), “Çocuklarımızın Müzik Yeteneği Olsaydı”, Çev: Nüvit Berker, *Müzik Görüşleri*, S:15.
- SANDSTRÖM, C.I (1982), *Çocuk ve Gençlik Psikolojisi*, Çev: Refia Uğurel-ŞEMİN, İstanbul.
- SEYREK, Hilmi-SUN, Muammer (1983), *Okul Öncesi Eğitimde Müzik*, İzmir.
- SPELT, D.K. (1948) “The Conditioning of the Human Foetus in Utero”, *J.Exp. Psychol*, 38.
- TOZAR, Zeynep (Şubat 2003), “Müzikle Dans Eden Beyin”, *Bilim Teknik Dergisi*, İstanbul.

- UÇAN, Ali (1994), *Müzik Eğitimi Temel Kavramlar, İlkeler, Yaklaşımlar*, Ankara.
- ÜRFÜOĞLU, Ayşe (1989), *Bebeklik ve Okul Öncesi Dönemde Müziğin Gelişimi ve Eğitimi*, İstanbul.
- YAVUZER, Haluk (1998), *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk Altı Yılı*, İstanbul.
- (2002), *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul.
- YÜKSEL, E. Derya (1996), *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Müzik Eğitimi*, İTÜ Sos.Blm.Enst. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

KÜLTÜR VE İDEAL KÜLTÜR

Yrd. Doç. Dr. Talip TUZTAŞ
Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü

Özet

Bu makale, hedef kitlemiz olan öğrencilerde -özellikle Eğitim Fakültesi öğrencilerinde kavramı, kavram içeriğini algılama, onu özümseme noktasında görülen eksiklikleri bertaraf etmek, onlara kazandırılmak istenen bilgi ve kavramların özümsemesinde bir alışkanlık veya bakış açısı verilmek için hazırlanmıştır. Örnek olarak da, “**kültür**” ve “**ideal kültür**” kavramları seçilmiştir.

Bir öğrenci, kendisine kazandırılmak istenen kavramı özümsemesi, onu kendi bilgi birikimine katması için, kavramın etimolojisini, tanımını, içeriğini, içeriğin ana parçalarını ve temel niteliklerini irdelemesi, hatta, kullanım alanlarındaki nüansı fark etmesi gerekir; ancak o zaman bireysel anlamda bilgi ve düşüncesini geliştirebilir. Aksi takdirde öğrenci, kavramı, zorunlu olduğu süreç içinde, zihninde muhafaza eder ve sonra da unutulur. Bu öğrenme biçimi ne kendisine ne de toplumsal kültüre hiçbir katkıda bulunmaz.

İşte bu yaklaşımı model alarak, ele aldığımız kültür ve ideal kültürü, bu anlayış içinde işlemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Kültür Öğesi, Maddi ve Manevi Kültür, Kültürün Özellikleri

Abstract:

This article was prepared for internalisation of knowledge and concepts by faculty of education students which is target mass to be lack of comprehension. Culture and ideal culture are selected as sample. A student can scrutinize to concepts and its etymology, its definition, its content, basic